

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА
БОБЕРСЬКОГО

Кафедра спортивного туризму

Скабара Р.М.

Європа – як головний рекреаційний регіон світу

Лекція з навчальної дисципліни

„ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО”

Для студентів спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа

(спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»)

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри спортивного туризму

„ ” 201 р. протокол №

Зав.каф _____ Кухтій А.О.

Ряд важливих географічних, економічних, політичних і культурних передумов сприяє тому, що Європа була й залишається найбільш розвиненим рекреаційним регіоном світу:

- 1) високий рівень життя основної маси населення;
- 2) розвинена мережа транспортного сполучення і комунікацій;
- 3) географічна близькість європейських країн одна до одної;
- 4) значна порізанисть берегової лінії й наявність бухт, заток і внутрішніх морів;
- 5) висока щільність міського населення;
- 6) велике зосередження історичних, культурних і природних пам'яток на порівняно невеликій території;
- 7) велика кількість різноманітних районів зі сприятливими умовами для відпочинку, лікування, організації екскурсій і подорожей;
- 8) значний досвід в організації туризму: саме в Європі в середині ХІХ ст. туризм стає зоною підприємництва, перетворюючись поступово з елітного на заняття для широких верств населення.

Високий рівень економічного розвитку більшості європейських країн, доходи населення і його соціальна структура (перевага середнього класу) дозволяють реалізувати потребу у відпочинку більшій частині населення, у тому числі й за межами своїх країн. Про це свідчить той факт, що серед 10 держав-світових лідерів у витратах на туризм, шість держав – європейські.

Серед них на першому місці як у Європі, так і в світі стоїть Німеччина, де загальні витрати становлять 91,0 млрд. \$ на рік, а середні витрати на душу населення на рік – 1108 \$. За цими показниками вирізняються також Великобританія (68,5 млрд. \$ та 1211 \$), Франція (43,1 млрд. \$ та 693 \$), Італія (30,8 млрд. \$ та 519 \$), Росія (22,1 млрд. \$ та 175 \$), Нідерланди (21,7 млрд. \$ та 1103 \$).

Чисельність населення Європи – понад 700 млн. людей, 75% населення проживають у міських агломераціях. Високий рівень урбанізації та густоти населення, стрімкий і напружений ритм життя впливають на підвищення туристської активності населення. Крім того, населення Європи вирізняє етнічна й релігійна мозаїчність, високий рівень освіти й духовної культури, що є додатковим спонукальним мотивом до здійснення подорожей.

Розвиткові туризму в Європі сприяють економічна й політична стабільність у регіоні, високий ступінь співробітництва країн, у тому числі й в області туризму.

Величезне значення має підписання Шенгенської угоди, введення єдиної валюти країн Європейського співтовариства – євро, спільні туристські проекти держав по освоєнню та збереженню рекреаційних ресурсів.

Більшість із європейських держав невеликі за розмірами. Деякі з країн мають площу менше 50 тис кв. км, наприклад Люксембург, Мальта, Бельгія, Нідерланди, Данія, Швейцарія, Словаччина, Словенія, Македонія, Албанія, Естонія. Обмеженість території – фактор, що сприяє росту інтенсивності туристських вибуттів. Тільки такі країни, як Росія, Казахстан, Україна, Франція й Іспанія мають площу більшу 500 тис кв. км.

При цьому Європейські країни досить зручно розташовані, оскільки мають спільні кордони, які в основному проходять по природних бар'єрах, які легко перетнути. Географічна близькість і густа мережа різноманітних транспортних комунікацій роблять поїздки з однієї країни до іншої зручними й доступними.

Розвиткові туризму в Європі сприяють природно-географічні особливості регіону. Його береги вирізняються значною порізаністю, наявністю внутрішніх морів, заток, бухт, що в сукупності зі сприятливими кліматичними умовами сприяло створенню та бурхливому розвитку на узбережжях численних курортних приморських зон. Відповідно значна кількість європейських країн має приморське положення, володіє острівними територіями, що сприяє розвитку круїзного морського туризму.

Кліматичні природні рекреаційні ресурси регіону дуже різноманітні. Більша частина Європи розташована в помірному кліматичному поясі, лише північ Скандинавського півострову — в арктичному поясі. Південна частина регіону (Пиренейський, Апеннінський, Балканський, Кримський півострови) — у субтропічному кліматичному поясі. У цілому природно - кліматичні умови сприятливі для різноманітних видів як літніх так і зимових рекреаційних занять.

На території Європи переважають низовинні, горбкуваті й гірські райони. Серед гір переважають середні за висотою, вони не являють собою перешкод для налагодження транспортного сполучення і відповідно переміщення рекреаційних потоків, проте є потужним ресурсом для розвитку гірськолижного туризму й альпінізму.

Найбільш освоєними в рекреаційному відношенні є Альпи, Карпати, Судети, Піренеї, Скандинавські гори.

Природні ландшафти на більшій території Європи майже не збереглися. Із усіх частин світу Європа найбільш «окультурена». Проте природне середовище зберігається в межах численних особливо охоронюваних природних територій. Особливо цінними й унікальними в цьому відношенні є Фінляндія, Норвегія, Швеція, Росія.

Перетворенню Європи на провідний туристський регіон сприяли й культурно-історичні фактори. Вона зробила величезний внесок у світову цивілізацію. Нідє у світі немає такої високої насиченості різноманітними історичними й архітектурними пам'ятками різних епох — неоліту, прадавнього світу, епохи Відродження, епохи великих географічних відкриттів, промислових переворотів і революцій.

Європа — основний туристський регіон світу й збереже своє лідерство, незважаючи на те, що її частка в туристських прибуттях неухильно знижується: 1970 р. — 68,2%; 2000 — 57,7%; 2008 — 53,1%; 2020 (прогноз) — 44,8%.

Подібна ситуація спостерігається і з доходами від туризму. Бурхливий розвиток ринку нетривалих поїздок із невисокими витратами веде до зниження питомої ваги Європи в доходах від міжнародного туризму: 1970 р. — 61,5%; 2008 р. — 50,2 %.

Неоднозначним виявляється внесок окремих субрегіонів. Так, за даними 2008 р. по доходах і по кількості прибуттів лідируюче положення займала Південна Європа, за нею йде Західна Європа. За кількістю прибуттів третє місце займає субрегіон Східна і Центральна Європа, а четверте — Північна, за доходами від туризму ці регіони міняються позиціями.

У прибуттях лідирують Південна й Західна Європа — більше 60 прибуттів на 100 осіб.

Для поїздок за кордон (вибуття) — Північна й Західна Європа — більше 70 осіб.

Серед десяти держав-лідерів за кількістю міжнародних туристських прибуттів багато років поспіль лідируючу позицію в світі займає Франція. Серед інших держав-лідерів до європейських країн належать Іспанія, Італія, Великобританія, Україна, Туреччина, Німеччина (3–8 місця відповідно).

Серед 10 держав світу з найвищим доходом від міжнародного туризму 7 розташовані у Європі: Іспанія, Франція, Італія (2, 3, 4 місця), Німеччина, Великобританія (6, 7 місця), Туреччина, Австрія (9 – 10 місця).

Серед найбільш характерних особливостей рекреаційних потоків у європейському регіоні можна визначити, наступні:

- у Європі переважає внутрішньорегіональний туризм, тобто обмін рекреаційними потоками між європейськими країнами вище, ніж між Європою й іншими континентами;

- у європейських рекреаційних потоках простежується тенденція «антиподності», що виражається в подорожах рекреантів з північних країн на південь і навпаки, жителів рівнинних районів на гірські курорти, городян – до сільської місцевості. Наприклад, основна причина меридіональної спрямованості рекреаційних потоків полягає у різниці кліматичних умов і розмаїтості ландшафтів, що, у свою чергу, істотно відбивається на побуті, культурі й традиціях населення півдня й півночі регіону;

- концентрація рекреантів навколо Середземноморського басейну (включаючи прилеглий Азії й Африки);

- значна кількість подорожей до сусідніх країн, що, як правило, пояснюється більш низькими витратами на поїздку, а також прагненням рекреантів ознайомитися з історією, культурою, традиціями й т.ін. розташованих поряд держав. Так, наприклад, в Італії більшість рекреантів становлять громадяни Німеччини, Швейцарії й Франції;

- особливістю туристських пізнавальних маршрутів у регіоні є те, що туристи за одну поїздку відвідують декілька європейських країн.

Основними туристськими об'єктами в регіоні Західної Європи є: Альпи (зимові види спорту в Швейцарії та Франції); морські курорти узбережжя Франції; зони відпочинку в Арденнах (Бельгія, Люксембург) і Піренеях (Франція), долинах Рейну, Мозеля; озера в Німеччині; численні джерела цілющих вод (Німеччина, Франція, Швейцарія); культурні центри світового значення, в яких розташовані найвідоміші музеї (Британський, Національна галерея і Галерея Тейт у Великобританії), картинні галереї (Будинок Рембрандта в Амстердамі), концертні зали (Шекспірівський і Ковент-Гарден в Англії); королівські палади, замки, історичні й архітектурні пам'ятки; реліквії Реформації в Німеччині, бібліотеки й університети (Британська бібліотека, Оксфордський і Кембриджський університети у Великобританії); ландшафтні парки. У Німеччині протягом багатьох десятиліть проводять традиційні торгові ярмарки в Ганновері, Франкфурті-на-Майні, Лейпцигу.

У країнах Західної Європи до списку культурної спадщини ЮНЕСКО внесено 110 об'єктів.

Країни Північної Європи відрізняються значними, в першу чергу природними, ресурсами для розвитку туристсько-рекреаційної діяльності: гірські ландшафти, фіорди, сприятливі умови для зимових видів спорту

(наприклад Лахті у Фінляндії по праву вважається столицею лижного спорту), прибережні острови, озерні ландшафти, заполярне літо.

Культурною спадщиною є численні пам'ятки епохи вікінгів. Незважаючи на відносно суворий клімат, кількість рекреантів, які відвідують цей регіон, неухильно зростає, насамперед через популярність таких видів туризму як екологічний (практично третина регіону – це незаймана і не порушена діяльністю людини природа), відпочинок у сільській місцевості, рибна ловля, заняття різними видами зимового спорту, як традиційними (лижний: всі його види), так і новітніми (сноуборд, катання на мотосанях, забіги на собачих запряжках).

Крім того цей регіон активно відвідується в період Різдвяних свят, тому що тут єдине місце в світі, де можна провідати й поспілкуватися з живим Санта-Клаусом (у Фінляндія, а саме в Лапландії, за полярним колом, містечко Рованиємі, село Санта Клауса).

Субрегіон Центральної і Східної Європи має досить різноманітний рекреаційний потенціал: гірські курорти Карпат, Криму, Кавказу, Судет, Татрів; морські узбережжя Чорного, Азовського і Балтійського морів; унікальні ландшафти, особливо Карелії й Уралу, озерні ландшафти Білорусі, Польщі, оз. Балатон (Угорщина); джерела цілющих мінеральних вод у Чехії, Угорщині, Україні, Росії; багаті етнографічні традиції; релігійні святині православ'я; крупні історико-культурні центри – Москва, Санкт-Петербург, Київ, Львів, Прага, Будапешт та ін.

У списку ЮНЕСКО понад 60 об'єктів.

Слід зазначити, що на європейському туристському ринку активність країн Східної й Центральної Європи постійно зростає.

Тенденція підвищення як кількості міжнародних туристів, так і доходів від нього, зберігається вже кілька років поспіль. Незважаючи на світову економічну кризу, цей субрегіон у 2008 р. збільшив в'їзд іноземних туристів на 3 %. Найбільші темпи – в таких країнах як Болгарія, Україна, Киргизстан, Грузія, Вірменія. При цьому найбільшою популярністю користуються рекреаційні комплекси Росії, Польщі, Угорщини, Чехії, Болгарії.

Але при загальнопозитивних тенденціях, слід відзначити, що за розвитком рекреаційного господарства цей регіон значно відстає від інших європейських субрегіонів.

Це пояснюється рядом факторів: 1) туристська інфраструктура, а також рівень сервісу країн Східної Європи за багатьма показниками не відповідає сучасним міжнародним вимогам і стандартам, прийнятим у Західній Європі; 2) недостатність реклами туристського продукту багатьох східноєвропейських країн на західному ринку; 3) відносно невисока

купівельна спроможність основної маси населення ряду країн Східної Європи стримує зростання туристського потоку з цих країн; 4) у прийомі гостей зі східноєвропейськими країнами успішно конкурують такі традиційно туристські країни, як Греція, Туреччина, Кіпр, Мальта, Іспанія й т. ін.

Регіон Південна Європа є нарівні із Західною Європою найбільш відвідуваним туристським регіоном світу. У країнах цього регіону туризм є однією з головних галузей господарства.

Головними туристськими ресурсами є морські узбережжя Середземномор'я й Атлантики з розташованими в їхніх межах островами; культурна спадщина, що охоплює пам'ятки античної, візантійської, римської, мавританської епох, Середньовіччя й сучасність; високий рівень розвитку туристської інфраструктури й, відповідно, висока якість надання рекреаційних послуг.

У регіоні розвинені практично всі види туризму. Найбільш відомі курорти: Коста-Брава, Коста-Бланка, Коста-Дель-Соль, Балеарські й Канарські острови (Іспанія), Лігурійська Рив'єра з центром у Сан-Ремо, узбережжя Адріатики (Італія), острови Егейського моря (Греція), Мальта – курортні зони світового значення, курорти субтропічного узбережжя Адріатики (Албанська Рив'єра), Чорного моря.

Італійські Альпи - один з основних міжнародних районів зимових видів спорту.

Всесвітню славу мають архітектурні пам'ятки, скульптура й живопис, музичні добутки, театр, кіно.

Найвідомішими центрами культурного туризму є Рим, Мілан, Флоренція, Венеція, Неаполь, Генуя, Мадрид, Барселона, Толедо, Саламанка, Севілья, Гранада, Афіни, Дельфи, Олімпія, Корінф тощо.

У списку ЮНЕСКО – 134 об'єкти.

Регіон Східно-Середземноморської Європи, який включає лише три держави – Кіпр, Ізраїль і Туреччину – став виділятися в окремий туристський субрегіон порівняно недавно, в зв'язку з активізацією процесів європейської інтеграції.

На розвиток рекреаційно-туристського господарства даного субрегіону особливий вплив має суспільно-політична ситуація, яка характеризується значною нестабільністю: часті терористичні акти, військові конфлікти, наростання ісламського фундаменталізму, окупація північної частини Кіпру турецькими військами та проголошення Турецької республіки Кіпр, арабо-ізраїльські конфлікти на палестинських територіях.

Значними факторами розвитку рекреації в цьому субрегіоні є його вигідне географічне положення та близькість до основних держав-постачальників туристів.

Серед природних рекреаційних ресурсів вирізняється значна протяжність морського узбережжя (Середземне, Чорне, Егейське, Червоне, Мертве моря), сприятливі кліматичні умови субтропічного середземноморського клімату (за виключенням внутрішніх районів Туреччини), наявність гірських територій (Анатолійське нагір'я Туреччини) є потенційним ресурсом для розвитку гірськолижного туризму, на основі цілющих вод і грязей Мертвого моря діють бальнео-грязьові курорти.

Серед видів туризму, що набули розвитку у Європі, виділяються лікувально-оздоровчий, діловий, релігійний, освітній, пізнавальний, круїзний (морський, річковий, озерний).

Більшість подорожуючих по Європі включають у свій відпочинок відвідування різних розважальних установ і заходів.

Лікувально-оздоровчий туризм. Серед країн, у яких даний напрямок туризму набув розвитку, лідирує Чехія. Бальнеологічний курорт Карлови Вари (колишній Карлсбад) щорічно відвідують близько 50 тис. людей з 70 країн. Популярністю користуються й інші чеські курорти: Теплице, Яхімов (перший у світі радоновий курорт), Маріанські-Лазне, Франтішкови-Лазне, Лугачовице, Янські-Лазне.

Численні виходи мінеральних вод перетворили на світовий центр водолікувального купання маленьку Угорщину. Зараз кожний третій, що прибуває до цієї країни, їде на води. Серед туристів багато німців, американців, австрійців, самих угорців.

У Польщі найбільш відомі бальнеологічні й бальнеогрязьові курорти Балтійського узбережжя: Свиноуйсьце, Камінь-Поморськи, Колобжег.

Лікувально-оздоровчий туризм розвивається в Болгарії, Румунії, Словаччині, Словенії, Хорватії.

У Росії унікальні запаси і якість мінеральних вод, розвинені традиції курортного відпочинку, але матеріальна база, як правило, низької якості. Основний курортний район – Кавказькі Мінеральні Води.

Курорти Західної Європи виявилися трохи потісненими на ринку лікувально-оздоровчої діяльності, але мають старі традиції. Курорти Віші (Франція), Баден-Баден і Вісбаден (ФРН), Бат (Великобританія), Спа (Бельгія), Багдастайн (Австрія), Давос і Санкт-Мориц (Швейцарія) були популярні вже в XIX ст.

На південно-сході Європейського туристського регіону здавна лікують кліматом, водами й грязями Мертвого моря, де природа створила унікальні умови для сполучення відпочинку з лікуванням і оздоровленням організму.

Діловий туризм. Більша частина ділових поїздок у світі припадає на Європу, яка лідирує по витратах на діловий туризм. Основний «постачальник» ділових туристів – Німеччина.

Як центри ділового туризму виділяються ФРН, Великобританія, Франція, Нідерланди, Італія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Бельгія. Роста відвідування з діловими цілями країн Східної й Центральної Європи. Популярна Європа для проведення різних міжнародних виставок, ярмарків, конгресів. Міжнародні виставки й конгреси найбільш часто проводять у Лондоні, Парижі, Страсбурзі, Ганновері, Давосі, Барселоні й ін.

Релігійний туризм. Європа – це, в основному, християнський світ, тому серед численних місць, що залучають прочан, виділяються християнські святині. Найбільшими центрами християнського паломництва є Рим із Ватиканом, Єрусалим. Щорічно великий наплив туристів випробовують і інші відомі центри: Турін, Париж, Лурд (Франція), Брюгге (Бельгія), Фатима (Португалія), Варшава (Польща), Монсеррат (Іспанія), Київ, Тернопіль, Святогірськ, Москва.

Купально-пляжний туризм. У межах Європейського регіону сформувалися кілька рекреаційних районів приморського відпочинку. Головний із них – Середземноморський. Для нього характерні перевага лінійної форми рекреаційного освоєння території (уздовж морського узбережжя), велика роль островів, виражена сезонність туристських потоків із перевагою літнього (купального) сезону, створення переважно великих комплексів із високою концентрацією туристів. Але в 1980-ті рр. з'явилася нова тенденція формування невеликих по розмірах туристських центрів, що більше відповідає потребам сучасного активного туризму й краще вписується в навколишнє природне середовище.

Із країн Середземномор'я виділяються Іспанія, Італія, Франція, Греція. Головні райони міжнародного туризму в Іспанії — узбережжя Середземного моря, Канарські й Балеарські острови. Головний середземноморський туристський район Франції – Лазурний берег (Французька Рив'єра) із широко відомими морськими курортами Ніцца, Канн, Антіб.

В Італії головний район середземноморського туризму – Італійська Рив'єра, що є продовженням французької, у Греції – острови Егейського моря. На один із найважливіших туристських районів Середземномор'я перетворилося Адриатичне узбережжя Хорватії. Тут функціонують такі відомі морські курорти, як Дубровник, Спліт.

Усе популярнішими стають середземноморські курорти Туреччини. Найвідоміший з них Анталія. Крім середземноморського, в Європі сформувалися ще два приморські туристські райони. Один з них – на чорноморському узбережжі. Тут побудовані великі курортні комплекси. У Румунії: Мамайя, Ефорія (околиці Костанци); у Болгарії – Золоті піски, Дружба, Албена, Слинчив Бряг, Несебр; на Україні – узбережжя Криму (Євпаторія, Ялта), у Росії — Велике Сочі, Геленджик.

Ще один приморський курортний район — узбережжя Північного й Балтійського морів. Тут сформувалися десятки курортів: Сопот (Польща), Кюлунгборн (Німеччина), Брайтон і Борнемут (Великобританія), Сен-Мало (Франція).

Гірський туризм. Серед районів гірського туризму перше місце займає Альпійський. Щорічно його відвідують до 150 млн людей. Серед найвідоміших гірсько-спортивних і гірсько-кліматичних курортів Шамоні, Сен-Жерве (Франція), Давос (Швейцарія), Кортіна-д'Ампеццо (Італія), Інсбрук (Австрія). Другий великий район гірського туризму охоплює гори Центральної Європи – Карпати, Судети й Родопи. Найвідоміші тут курорти: Оберхоф і Обервизенталь (ФРН), Закопане (Польща), Штрбскерово (Болгарія).

Сформувалися в Європі й райони озерного туризму – Озерний край у центральній Фінляндії, Кашубське й Мазурське поозер'я в Польщі, Мекленбургське поозер'я у ФРН, озеро Балатон в Угорщині. В Альпах (Австрія, Швейцарія, Італія) популярний відпочинок на гірських озерах. Річковий круїзний туризм набув найбільшого розвитку на Дунаї, Рейні, Ельбі, Волзі.